

Elżbieta Gondek

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach : droga od genezy po rok bieżący (1974-2013)

Forum Bibliotek Medycznych 6/2 (12), 47-65

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

**INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ
UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO W KATOWICACH.
DROGA OD GENEZY PO ROK BIEŻĄCY (1974-2013)**

Opracował zespół pod kierunkiem prof. dr hab. Elżbiety Gondek

Abstract

In the years 1959-1968 librarian education was a specialization in the Polish Philology programme at the Higher School of Pedagogy in Katowice. In 1968 the University of Silesia was established. In 1974 from the Faculty of Humanities emerged the Faculty of Philology, which included the Library and Information Science Department. In 1990 the Institute of Library and Information Science was established. It consisted of four departments. The institute was developed by professors: Adam W. Jarosz, Maria Pawłowicz, Jerzy Ratajewski, Zbigniew Żmigrodzki, Krystyna Heska-Kwaśniewicz, Danuta Sieradzka, Leonard Ogierman, Edward Różycki, Teresa Wilkoń, Katarzyna Tałuć and others who left to work in other places: Marian Huczek, Irina Marszak-Szajkiewicz, Diana Pietruch-Reizes, Mariola Jarczyk, Maria Kalczyńska, Anna Sitkowa. The Heads of the Institute were: Prof. Bronisław Zyska (1990-1994), Prof. Irena Socha (1994-2005), Prof. Elżbieta Gondek (2005-2012). At present, Prof. Anna Tokarska is the Head of the Institute. Since 1997 the Institute has had the right to award PhD degrees. In 2010 the Faculty of Philology at the University of Silesia acquired the right to award post-PhD degrees in book and information science. The Institute carries out research in the history of the book in Poland and in the Polish emigration, the history, organization and management of libraries, information science processes, protection and conservation of library collections, children's and young adults' reading. The Institute has the Protection and Conservation of Library Collections Laboratory, two computer labs and the Digitization Laboratory cooperating with the Silesian Digital Library. The Institute publishes monographic collective works *Book Studies*, and has the patronage of the *Bibliotheca Nostra* journal. The Institute is also the seat for the Polish Society of Information Science and co-publishes the *Practice and Theory of Information Science* journal. The researchers of the Institute are members of International Society for Knowledge Organization (ISKO) and Polish Bibliological Association. The MA and PhD students of Student Research Group of Library Science create the CYTBIN citation index and publish the *New Library* journal.

Streszczenie

W Katowicach kształcenie bibliotekarzy było w latach 1959-1968 specjalnością dla studiujących filologię polską w Wyższej Szkole Pedagogicznej. W roku 1968 rozpoczął działalność Uniwersytet Śląski. W 1974 roku z Wydziału Humanistycznego wyłoniono m.in. Wydział Filologiczny. Do jego struktury od 1974 roku należał Zakład Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej. W roku 1990 utworzono Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej, posiadający 4 zakłady. Do powstania oraz rozwoju Instytutu przyczynili się docent dr Adam W. Jarosz, dr hab. Maria Pawłowicz, prof. dr hab. Jerzy Ratajewski, prof. zw. dr hab. Zbigniew Żmigrodzki, prof. zw. dr hab. Krystyna Heska-Kwaśniewicz, prof. dr hab. Danuta Sieradzka, prof. UŚ dr hab. Leonard Ogierman, prof. UŚ dr hab. Edward Różycki, prof. UŚ dr hab. Teresa Wilkoń, dr hab. Katarzyna Tałuć oraz kilka osób, które zmieniły miejsce zatrudnienia: prof. zw. dr hab. Marian Huczek, prof. UŚ dr hab. Irina Marszak-Szajkiewicz, prof. UŚ dr hab. Diana Pietruch-Reizes, prof. UŚ dr hab. Mariola Jarczyk, dr hab. Maria Kalczyńska, dr hab. Anna Sitkowa. Obowiązki dyrektorów pełnili kolejno: prof. zw. dr hab. inż. Bronisław Zyska (1990-1994), prof. dr hab. Irena Socha (1994-2005),

prof. dr hab. Elżbieta Gondek (2005-2012), aktualnie dyrektorem jest dr hab. Anna Tokarska. Od roku 1997 w Instytucie ma prawa doktoryzacji. Od 2010 roku Wydział Filologiczny Uniwersytetu Śląskiego posiada uprawnienia do nadawania stopni naukowych doktora habilitowanego w zakresie bibliologii i informatologii. Praca naukowa Instytutu koncentruje się na następujących zagadnieniach: dzieje książki w Polsce oraz w środowiskach polskiej emigracji, dzieje oraz organizacja pracy i zarządzanie bibliotekami, procesy informacji naukowej, ochrona i konserwacja zbiorów bibliotecznych, czytelnictwo dzieci i młodzieży. Instytut posiada Laboratorium Ochrony i Konserwacji Zbiorów Bibliotecznych, dwie dydaktyczne pracownie komputerowe do obsługi bibliotecznego systemu Prolib oraz wykorzystania Internetu, a także Pracownię Digitalizacji współpracującą ze Śląską Biblioteką Cyfrową. Publikuje monograficzne tomy zbiorowe „Studia bibliologiczne”. Patronuje redakcji czasopisma międzybibliotecznego „Bibliotheca Nostra”. W Instytucie ma siedzibę Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej i współuczestniczy w wydawaniu czasopisma „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej”. Pracownicy są członkami ISKO, Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego. Koło Naukowe Bibliotekoznawców skupia studentów i doktorantów, tworzy bazę cytowań bibliograficznych CYTBIN oraz wydaje czasopismo „Nowa Biblioteka”.

Starożytne korzenie nauk składających się na współczesną dyscyplinę *bibliologii i informatologii* nie wystarczały do organizacji odrębnego systemu kształcenia w europejskich uczelniach, aż do końca XVIII wieku. Na ziemiach polskich dopiero w XIX wieku wykład dziejów drukarni, umiejętność bibliografii oraz zasady tworzenia księgozbiorów wprowadzono do programów uniwersytetów w Warszawie i Krakowie, a po odzyskaniu przez Rzeczpospolitą niepodległości zainicjowano tylko specjalistyczne kursy bibliotekarstwa.

Po drugiej wojnie światowej kształcenie bibliotekoznawców miało kilka faz. W pierwszej powstały katedry dla pełnych studiów bibliotekoznawczych w Łodzi, Warszawie i Wrocławiu (1945–1956) oraz równoległe uruchamiano w szeregu uczelni specjalności bibliotekoznawcze przy studiach historii bądź filologii polskiej. Druga z wymienionych linii zapoczątkowała techniczne przygotowywanie kadr dla bibliotek w zakresie organizacji ich pracy, rejestracji i klasyfikacji piśmiennictwa oraz upowszechniania czytelnictwa.

Dwutorowy system kształcenia wyznaczał pozycję dyscypliny w strukturze wiedzy: gdy jedne środowiska uzasadniały teoretyczną samodzielność bibliotekoznawstwa (część księgoznawstwa), jego celów oraz metod badawczych, to inne przesuwają niejako problemy bibliotekarstwa do nauk pomocniczych, służebnych wobec dyscyplin o ugruntowanej już pozycji. Owe dwie perspektywy w późniejszych latach odcisnęły się w dyskusjach nad wspólną problematyką dziejów książki i czytelnictwa, zwłaszcza między bibliotekoznawcami i reprezentantami innych dyscyplin. Nachodzenie się pól zainteresowań w nauce występuje dość często i postrzegane jest jako interdyscyplinarność, niemal stale prowokując konfrontację naukowych tendencji i warsztatów badawczych. W powojennej drodze rozwoju bibliotekoznawstwa istotniejszym skutkiem niż ten uboczny było to, że w środowiskach dawnych Wyższych Szkół Pedagogicznych kadra awansując, zasilala inne naukowe gremia, głównie historyków czy literaturoznawców. Formalnie więc reprezentacja księgoznawcza skupiona była tylko w trzech

naukowych ośrodkach: Łodzi, Warszawy oraz Wrocławia. Gdy w latach siedemdziesiątych XX wieku zapadały decyzje o uruchamianiu w kolejnych uczelniach studiów bibliotekoznawstwa, to brakowało w nich pracowników naukowych, którzy mogliby czerpać z doświadczeń bibliotekarskich czy z działalności informacyjnej. Z tego powodu czas dochodzenia do samodzielności przez nowe ośrodki miał nierównoległy przebieg.

W latach 1959–1968 kształcenie bibliotekoznawców w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Katowicach miało formę specjalności dla polonistów. W 1968 roku w miejsce dawnej WSP uruchomiono najpierw filię Uniwersytetu Jagiellońskiego. Szybko jednak placówka usamodzielniała się i powstał Uniwersytet Śląski. Nie budzi wątpliwości, że ambicje posiadania Uniwersytetu stały się ważnym celem ówczesnej polityki wojewódzkiej, bez której żadne decyzje nie zostałyby podjęte.

W roku 1973, na wspólnym posiedzeniu Senackiej Komisji Bibliotecznej Uniwersytetu Śląskiego oraz Kolegium Dyrektorów Bibliotek Szkół Wyższych, zwołanym w sprawie studiów bibliotekoznawczych, wyrażono przekonanie o społecznym zapotrzebowaniu na bibliotekarzy w Górnośląskim Okręgu Przemysłowym, uznając, że najlepiej byłoby umieścić kierunek na „wydziale rozwijającym od pewnego czasu kierunek informacji naukowo-badawczej”, czyli na Wydziale Techniki. W imieniu Komisji protokół podpisał dr Franciszek Szymiczek (1911–1987), ówczesny dyrektor Bi-

blioteki Głównej Uniwersytetu Śląskiego, który był też autorem dokumentu *W sprawie studiów bibliotekoznawczych przy Uniwersytecie Śląskim*, motywując potrzebę rozpoczęcia kształcenia od roku akademickiego 1974/1975. W trakcie realizacji planów dotyczących kształcenia na Uniwersytecie Śląskim uwzględniono dwa komplementarne kierunki dydaktyczne: informację naukowo-techniczną na Wydziale Techniki oraz bibliotekoznawstwo i informację naukową na Wydziale Filologicznym¹.

Wskazana data stała się rzeczywiście początkową dla uruchomionych studiów, najpierw zaocznych, a rok później stacjonarnych, do których przeprowadzono już nabór zgodny z ówczesnymi procedurami. Z dniem 1 października 1974 roku powstał Zakład Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej w strukturze pionowej Instytutu Filologii Polskiej, przekształconego następnie w Instytut Literatury i Kultury Polskiej na Wydziale Filologicznym. Wydział był wówczas równie młody, jak Zakład, gdyż został wyłoniony z wcześniejszego Wydziału Humanistycznego, zasilony uczonymi z różnych polskich uczelni. Wydział zlokalizowano w Sosnowcu. Dysponował rozproszonymi w mieście obiektami wcześniej należącymi do szkół i instytucji kultury. Zakład Bibliotekoznawstwa został umieszczony w willi przy ul. Pułaskiego, w której dzielił przestrzeń z młodą też wtedy śląską germanistyką.

Pierwszym kierownikiem Zakładu Bibliotekoznawstwa został doc. dr Adam Władysław Jarosz², filolog polonista, absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego, znawca kultury piśmienniczej polskiego baroku, poprzednio – aż do chwili uruchomienia studiów – kierownik działu wydawnictw w WSP i później w Uniwersytecie Śląskim oraz sekretarz Komitetu Redakcyjnego w uczelni, praktyk w zakresie edytorstwa i dokumentacji bibliograficznej. Był on też od roku 1973 zajęty tworzeniem Pracowni do Badań nad Życiem Literackim Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego, w ramach badań dziejów kultury literackiej prowadzonych w Polsce pod patronatem Stefana Żółkiewskiego z Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk.

Pierwsze lata organizacji kształcenia studentów kierunku bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej wymagały posiłkowania się kadrami

¹ Elżbieta Gondek: Zakład oraz Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego 1974- 1996. W: *Studia bibliologiczne*. T. 10: Prace ofiarowane Profesorowi Bronisławowi Zysce. Red. nauk. Irena Socha. Katowice 1997 s. 158-159

² Bronisław Zyska: *Curriculum vitae* [A. W. Jarosza]. W: *Studia bibliologiczne*. T. 9: Prace ofiarowane Adamowi W. Jaroszowi. Red. naukowi Bronisław Zyska, Irena Socha. Katowice 1995, s. 7-12 i fot. Zob. też Irena Socha: Adam Władysław Jarosz – organizator bibliotekoznawstwa uniwersyteckiego na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim (1974-1991). W: *Studia bibliologiczne*. Tamże, s. 15-24. Przedmiotem doktoratu była W. Rożdzieńskiego *Officina ferraria* albo huta i warsztat [!] z kuźniami szlachtetnego działu żelaznego (Kraków 1612). A. W. Jarosz współpracował z Polskim słownikiem biograficznym realizowanym przez Instytut Historii PAN w Krakowie, a także z redakcją Śląskiego słownika biograficznego przy Śląskim Instytucie Naukowym w Katowicach. W obu ogłosił liczne biogramy. Jako kierownik Pracowni zmbilizował kadrę oraz studentów do przygotowania wydanych drukiem Materiałów do księgi życiorysów i życia literackiego Zagłębia Dąbrowskiego w XIX i XX wieku (cz. 1-4. wydane w latach 1991-1995)

o różnym doświadczeniu naukowym i zawodowym. Stałą kadre stanowiło sześciu etatowych asystentów, z których część rozpoczęła pracę po studiach bibliotekoznawstwa wrocławskiego, w tym z praktyką bibliotekarską w Bibliotece UŚ, a część po studiach katowickiej filologii polskiej i historii. Zmusiło to A. W. Jarosza do poszukiwania osób o wyższych kompetencjach naukowych wśród doktorów habilitowanych i profesorów uniwersyteckiego literaturoznawstwa (Józef Mayer, Renarda Ociecek, Jerzy Paszek, Włodzimierz Wójcik), pedagogiki (Włodzimierz Goriszowski), prawa i nauki informacji (Andrzej Szewc), historii sztuki (Ewa Chojecka). Należało ponadto szukać wsparcia u praktyków bibliotekoznawstwa. W tym celu pozyskano na etat docenta Henryka Sawoniaka (1912–2003), doktora zasłużonego dla organizacji prac bibliograficznych w Instytucie Bibliograficznym Biblioteki Narodowej. H. Sawoniak dołączył do katowickiego bibliotekoznawstwa w roku 1975 i prowadził zajęcia do 1978 roku. Ze względu na praktyczne potrzeby bibliotekoznawstwa A. W. Jarosz nakłonił też najpierw do współpracy ówczesnych dyrektorów bibliotek naukowych: wspomnianego już Józefa Mayera – dyrektora Biblioteki Śląskiej, i Franciszka Szymiczka, doktorów Waldemara Tyrasa oraz Zbigniewa Żmigrodzkiego – wówczas kierujących Biblioteką Politechniki Częstochowskiej, a z czasem mgr Teresę Służałek doświadczoną w zakresie prac nad rocznikami *Bibliografii Śląska* i należąca wkrótce do dyrekcji Biblioteki Śląskiej, a także mgr Wandę Pindlową z Krakowa, mającą praktyczne doświadczenia w zakresie tworzenia i użytkowania źródeł informacji naukowej³.

W pierwszym dziesięcioleciu prace naukowe osób skupionych w Zakładzie oraz współpracujących koncentrowały się na tematyce literaturoznawczej nurtu regionalnego, co wynikało z udziału w realizacji tzw. tematów głównych czy węzłowych, finansowanych przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego, pod merytorycznym patronatem dla zadań socjologiczno-literackich Stefana Żółkiewskiego, a następnie pod patronatem Centrum Badań Śląskoznawczych w Uniwersytecie Wrocławskim. Trwały wówczas kwerendy prasy oraz archiwów dotyczące ludzi kultury Zagłębia Dąbrowskiego, podsumowane w pracach natury biobibliograficznej. Najważniejszymi wydarzeniami naukowymi początkowych lat Zakładu była ogólnopolska konferencja w dniach 17-18 listopada 1975 roku, poświęcona teoretycznym ustaleniom metodologicznym badań kultury literackiej (z udziałem uczonych z IBL PAN oraz wielu polskich uczelni, m.in. S. Żółkiewskiego, Krzysztofa Dmitruka, Maryli Hopfinger, Ewy Korzeniewskiej, Andrzeja Bukowskiego, Mariana Stępnia, Janusza Stradeckiego, Tomasza Weissa i innych). W 1980 roku z kolei zorganizowano konferencję mającą na celu interdyscyplinarne spojrzenie na dzieło Walentego Roździeńskiego *Officina ferraria* z 1612 roku, analizowane przez literaturoznawców, historyków-archiwistów, geografa i mineraloga,

³ Zespół prowadzący zajęcia dydaktyczne ze studium stacjonarnie i zaocznie, gdy studia te osiągnęły w pięć lat pełny cykl, dydaktykę prowadziło w roku 1974/1975 już 22 osoby, a w roku 1978/1979 nawet 39

historyka techniki hutniczej. Jako plon tego okresu powstała monografia *Nowe Rozdzieszciana. Studia o Walentym Roździeńskim* [...] (Wrocław 1985).

Już w latach 1976, 1977 i 1980 zajęto się organizacją pierwszych konferencji poświęconych problematyce bibliotekoznawczej, których plonem były tomy na temat *Organizacji pracy bibliotecznej*, z referatami bibliologów z Warszawy (Barbara Bieńkowska, Jadwiga Kołodziejska, Tadeusz Bieńkowski), Krakowa (Wiesław Bieńkowski, Józef Czerni, Jerzy Jarowiecki). Inicjatorem wspomnianych sesji był Zbigniew Żmigrodzki, który wkrótce po uruchomieniu kierunku bibliotekoznawstwa w Uniwersytecie Śląskim zajął się wprowadzeniem do treści prac naukowych oraz dydaktyki nowej myśli z pogranicza informacji naukowej oraz bibliotekarstwa praktycznego⁴. Jako plon zainteresowań tym zakresem ukazały się wkrótce naukowe rozprawy Z. Żmigrodzkiego *Naukowa organizacja pracy bibliotecznej. Zarys rozwoju zainteresowań w Polsce* (Warszawa 1978) oraz *Nowoczesność w bibliotece* (Katowice 1979). Z inspiracji Z. Żmigrodzkiego zaczęły powstawać pierwsze opracowania o charakterze dydaktycznym. Taką rolę odegrały tomy z cyklu „Materiały do studiowania bibliotekoznawstwa i informacji naukowej”, stanowiące antologie rozpraw oraz fragmentów, z których ukazały się zbiór artykułów wybranych przez Z. Żmigrodzkiego *Informacja naukowa* (Katowice 1979) oraz jednocześnie drugi tom *Bibliografia*, zestawiony przez T. Służalek.

Rok 1980/1981 nie tylko obfitował w wydarzenia polityczne, ale ponadto przeniesiono wtedy Zakład do budynku opuszczonego przez jedno z sosnowieckich liceów, a przejętego przez Uniwersytet dla Wydziału Filologicznego. W kolejnych latach dało się zauważyć, że nie jest możliwy rozwój naukowy Zakładu bez stałej kadry, awansującej w macierzystym środowisku⁵. W roku 1980 zatrudnienie znaleźli pierwsi absolwenci wypromowani przez Zakład. Stopniowo kształtował się nowy zespół osób świadomych potrzeby łączenia badań z kierunkiem kształcenia. W roku 1980 środowisko bibliotekoznawców wsparł pracownik Głównego Instytutu Górniczego, profesor Bronisław Zyska (1924–2006), dodając do tradycyjnych zagadnień księgoznawczych

⁴ Już przed zatrudnieniem w Uniwersytecie Śląskim, jako dyrektor Biblioteki Politechniki Częstochowskiej Z. Żmigrodzki miał znaczny dorobek naukowy z zakresu bibliotekoznawstwa. Do ważniejszych publikacji wspomagających potrzeby praktyki i dydaktyki należały: *Biblioteka - bibliotekarz – użytkownik. Z problemów etyki bibliotekarskiej* (Warszawa 1972). *Biblioteka wyższej szkoły technicznej jako ośrodek informacji naukowej* [streszczenie pracy doktorskiej]. (Warszawa 1972). *Miejsce i rola biblioteki w ogólnym systemie informacji* (Łódź 1972). Z. Żmigrodzki przyczynił się do rozwoju bieżącej bibliografii Częstochowy, dla której współautorsko ogłosił szereg roczników

⁵ Absolwenci wrocławskiego bibliotekoznawstwa, zwykle pochodzący z innych regionów niż województwo katowickie, a także ci, którzy pochodzili z regionu, rezygnowali z pracy naukowej. Poważnym problemem była zachwiana proporcja między stałą kadrą oraz zleceniodawcami. W latach 1978 do 1982 roku Zakład miał od 5 do 7 adiunktów ze stopniem doktora, od 7 do 10 asystentów. W roku 1977/78 na 47 osób zajmujących się dydaktyką, aż 16 pracowało w ramach godzin zleconych i półetatów. Grupa tzw. samodzielnych pracowników była zmienna (od 2 do 7 osób), należała do innych jednostek organizacyjnych w Instytucie Literatury i Kultury Polskiej bądź angażowana była z innych Wydziałów UŚ

i bibliotekoznawczych zagadnienia ochrony zbiorów, przekazując wiedzę o procesach starzenia się papieru, zagrożeniach materiałów bibliotecznych przez różnego rodzaju zewnętrzne czynniki (wilgoć, gryzonie, grzyby, pożary, powodzie). Dopiero po przejściu na emeryturę z GIG, B. Zyska zdecydował się na pełnoetatowe zatrudnienie w UŚ. Jego staraniem uruchomiony został istotny w poszerzeniu specjalistycznego kształcenia blok zagadnień ochrony zbiorów, dla których B. Zyska publikował stopniowo istotne kompendia wiedzy pod tytułem *Ochrona zbiorów bibliotecznych przed zniszczeniem* (T. 1-3, Katowice 1991–1994) i dopełnił jeszcze po przejściu na emeryturę czwartym tomem (1998) oraz kolejnymi publikacjami⁶.

W latach osiemdziesiątych Zakład miał już kilku etatowych pracowników z habilitacjami: literaturoznawcę Marię Pawłowiczową (ur. 1923)⁷, poprzednio współpracującą z Janem Zarembą, oraz dwoje bibliotekoznawców Jerzego Ratajewskiego (od 1980 roku)⁸ i Zbigniewa Żmigrodzkiego⁹. Osiągnięty wyższy stan kadry umożliwiał już zapewnienie promotorskiej opieki nad absolwentami – asystentami, należącymi do pracowników. Dzięki temu rozszerzał się zakres zainteresowań naukowych, wykazując większe związki z dyscypliną. Nadal istotną rolę odgrywały badania historyczne nad kulturą Śląska. Organizowano krajowe sesje o tej tematyce, z udziałem badaczy z Opola i Wrocławia. Ich publikacja złożyła się na swoisty cykl. Najpierw pod redakcją Adama Jarosza ukazały się zbiory *Z dziejów polskiej książki na Śląsku w pierwszej połowie XIX wieku* (Katowice 1988), a dalszy ciąg pod redakcją Marii Pawłowiczowej: *Książka polska na Śląsku w drugiej połowie XIX wieku* (Katowice 1992), *Książka polska na Śląsku w latach 1900–1922* (Katowice 1994), *Książka polska na Śląsku w latach 1922–1945* (Katowice 1994), *Książka na Śląsku w latach 1956–1989* (Katowice 1999).

⁶ Bronisław Zyska: *Kwaśny papier. Zagrożenie dla druków XIX i XX wieku* (Katowice 1995); *Biologia książki* (Cz. 1-2. Katowice 1996–1997); *Trwałość papieru w drukach polskich z lat 1800-1994, Wyniki badań* (Katowice 1999)

⁷ Maria Pawłowiczowa uzyskała doktorat w 1974 roku. Po okresie pracy w Zakładzie Jana Zaremby, z chwilą przejścia profesora na emeryturę, została przeniesiona na etat do Zakładu Bibliotekoznawstwa. Habilitowała się w 1987 roku w Uniwersytecie Śląskim w zakresie literaturoznawstwa na podstawie monografii *Książka polska i biblioteka na Śląsku Cieszyńskim w latach 1870-1930* (Katowice 1986)

⁸ Jerzy Ratajewski (1928-1999) doktoryzował się w zakresie historii na Uniwersytecie Wrocławskim w 1968 roku, następnie opublikował jej tekst jako książkę Wydawnictwo i czasopismo „*Nowiny*” w Opolu w latach 1911-1921 (Warszawa 1972). W latach 1971-1976 był dyrektorem Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego i w tym czasie wydał dwutomowe opracowanie pt. *Biblioteka*, Cz. 1. Katowice 1976; Cz. 2. Katowice 1978) i najpierw przeszedł na etat adiunkta do Zakładu Organizacji Informacji na Wydziale Techniki UŚ, a dopiero w drugiej kolejności do Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej na Wydziale Filologicznym. Habilitował się w 1985 roku w zakresie współczesnego bibliotekoznawstwa, a tytuł profesora otrzymał w 1996 roku. Zob. J. Kamińska: *Ratajewski Jerzy*. W: *Słownik pracowników książki polskiej / pod red. Hanny Tadeusiewicz*. Supl. 3. Warszawa 2010 s. 237-238

⁹ Zbigniew Żmigrodzki stopień doktora zyskał w 1973 roku, jeszcze przed podjęciem pracy na Uniwersytecie Śląskim, habilitował się w roku 1987, tytuł profesora otrzymał w 1996 roku, a stanowisko profesora zwyczajnego w roku 2001

Dzieła te, choć omawiają kolejne fazy w dziejach kultury piśmienniczej i czytelniczej książki oraz prasy, nie utworzyły jeszcze syntezy, lecz pokazały różnorodność problemów kulturalnych regionu, wynikającą ze skomplikowanej politycznej przeszłości.

Jednocześnie już w latach siedemdziesiątych inicjowane były prace tworzące warsztat dydaktyczny oraz praktyczny dla umiejętności z poszczególnych działów wiedzy bibliologicznej, czego dowodziło opublikowanie skryptu *Rodzaje bibliografii. Metodyka i technika ich opracowania* (Warszawa 1984) przygotowanego zespołowo pod kierunkiem Z. Żmigrodzkiego w ramach „Wydawnictw Informacyjnych” CINTE, a ponadto autorskie tomy J. Ratajewskiego *Biblioteki naukowe i fachowe oraz ośrodki informacji naukowo-technicznej w komunikacji społecznej* (Katowice 1982), kilka Z. Żmigrodzkiego: *Wyposażenie bibliotek i innych placówek informacji naukowej* (Katowice 1982), *Wybrane zagadnienia bibliotekarstwa – działalność informacyjna bibliotek* (Warszawa 1983) oraz *Racjonalizacja pracy bibliotecznej. Problemy, kierunki, metody* (Katowice 1986) oraz Ireny Sochy podoktorska książka *Czasopisma młodzieży szkolnej w Polsce 1918–1939* (Katowice 1986) i inne.

Od roku 1983 zaczęły ukazywać się drukiem tomy cyklu *Studia bibliologiczne*, jako zespołowo redagowane dzieła monotematyczne, których do 2013 roku ukazało się już 19, pod zmienną redakcją naukową, popularyzując wielorakie wątki i wspomagając awansową drogę naukową asystentów, adiunktów oraz popularyzując zainteresowania doświadczonych badaczy ze stopniami i tytułami naukowymi.

Po zmianie ustroju w Polsce, w roku 1990 przeniesiono do Katowic kilka kierunków studiów Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Śląskiego, przeznaczając na potrzeby nauki i dydaktyki gmach po byłym KW PZPR. Obok filologii polskiej, kulturoznawstwa oraz filologii klasycznej, do nowej siedziby wprowadzono też kierunek bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Był on wówczas na tyle rozwinięty kadrowo (1 profesor, 4 pracowników ze stopniem doktora habilitowanego, w tym 3 powołanych na stanowisko profesorów, 6 adiunktów, 7 asystentów), a przede wszystkim doświadczony w realizacji prac naukowych, że w roku 1991 wydzielono cztery Zakłady, tworząc Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Ukształtowała się dość stabilna struktura organizacyjna, złożona z Zakładu Metodologii Bibliotekoznawstwa i Bibliotekarstwa pod kierunkiem J. Ratajewskiego, Zakładu Bibliografii i Informacji Naukowej powierzonego Zbigniewowi Żmigrodzkiemu, Zakładu Historii Książki i Bibliotek pod kierunkiem M. Pawłowiczowej oraz Zakładu Nauk Pomocniczych krótko kierowanego przez Stanisława Grzeszczuka, a po nim przez Adama W. Jarosza, pełniącego też funkcję kierowniczą. Nazwy Zakładów z czasem zmieniały się, gdy dochodziło do nowych zatrudnień.

Już pod koniec lat osiemdziesiątych w środowisku Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej ugruntowały się specjalności naukowe pracowników, powiązane zakresem z działami nauk o książce, bibliotece i informacji naukowej, czytel-

nictwie oraz z zagadnieniami ochrony zbiorów bibliotecznych, a po usamodzielnieniu się Instytutu specjalizacje te stały się bardziej wyraziste. Można było wskazać Jerzego Ratajewskiego jako specjalizującego się w problemach metodologii bibliotekoznawstwa oraz informacji naukowej, a także naukoznawstwa, czego dowiódł, publikując autorskie dzieła *Elementy naukoznawstwa i główne kierunki rozwoju nauki europejskiej* (Katowice 1993), *Wybrane problemy metodologiczne informologii nauki (informacji naukowej)* (Katowice 1994) oraz postfuneralnie wydane przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich *Wprowadzenie do bibliotekoznawstwa, czyli wiedza o bibliotece w różnych dawkach* (Warszawa 2002)¹⁰.

W roku 1994 troje uczonych (B. A. W. Jarosz, M. Pawłowiczowa oraz B. Zyska) decyzją administracyjną uczelni przeszło na emeryturę. W tym momencie ważyły się losy Instytutu, który, aby przetrwać, musiał uzupełnić stan kadrowy. Obowiązki organizacyjne wzięła na siebie Irena Socha, jako już samodzielna, gdyż w roku 1992 habilitowała się na podstawie dorobku oraz książki *Czasopisma dla młodzieży – literatura piękna – wychowanie literackie 1918–1939* (Katowice 1990). I. Socha pełniła funkcję dyrektora Instytutu do roku 2005. Pozyskała do Instytutu dr hab. Danutę Sieradzką, z dorobkiem w zakresie historii. Powierzyła jej Zakład Historii Książki. Dla kontynuacji problematyki konserwacji zbiorów do Instytutu przeszedł chemik dr hab. Leonard Ogierman, interesujący się procesami renowacji zniszczonych starodruków. Zajął się wyposażeniem w stosowną aparaturę Pracowni Ochrony Zbiorów. Od tego czasu studenci mogli uczestniczyć biernie i przez empirię w niektórych pracach zabezpieczania druków. Jednocześnie w nowo otwartej przy Bibliotece Śląskiej Pracowni Konserwacji także pod kierunkiem L. Ogiermana trwała renowacja cennych druków z tej księżnicy. L. Ogierman, a także B. Zyska należeli do ekspertów, którzy byli poproszeni o pomoc w sprawie ratowania zalanych druków bibliotek wrocławskiej i opolskiej w roku 1996. L. Ogierman otrzymał też prestiżowe zlecenia renowacji druków z księgozbioru Biblioteki Jasnogórskiej w Częstochowie oraz z krakowskiej biblioteki Klasztoru na Skałce, a także doraźnie wykonywał konserwację pojedynczych druków Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego. Trzecią osobą, która powróciła do grona po kilkunastu latach pracy na Wydziale Pedagogiki i Psychologii, była prof. dr hab. Krystyna Heska-Kwaśniewicz. Od tego czasu w miejsce Zakładu Nauk Pomocniczych powstały dwa kolejne: Zakład Czytelnictwa pod opieką I. Sochy oraz Zakład Książki dla Młodego Odbiorcy pod kierownictwem K. Heskiej–Kwaśniewicz¹¹. Z czasem oba zakłady połączono.

¹⁰ Maszynopis przygotował do druku Zbigniew Żmigrodzki przy współpracy Elżbiety Gondek oraz Zdzisława Gębołysia, który opracował przypisy

¹¹ Krystyna Heska-Kwaśniewicz otrzymała stopień doktora w 1972 roku, habilitowała się w zakresie literaturoznawstwa w 1988 roku, tytuł profesora otrzymała w 1995 roku, a stanowisko profesora zwyczajnego w 1999 roku

Tematyka czytelnictwa stała się ważnym nurtem w badaniach zespołowych tych dwóch nowych Zakładów. Już w roku 1996 wyszedł współredagowany przez obie uczone pierwszy tom *Młody czytelnik w świecie książki, biblioteki i informacji* (Katowice 1996), a dwa lata później kolejny o tej tematyce *Książka dla dziecka, wczoraj, dziś, jutro* (Katowice 1998). W dorobku K. Heskiej-Kwaśniewicz można jednak odnaleźć różne obszary zainteresowań (postać Aleksandra Kamińskiego, autora *Kamieni na szaniec*, wątki i sylwetki harcerskie)¹², będące też odpowiedzią na potrzeby dydaktyki zmieniającego się szkolnictwa, głównie w zakresie literatury pięknej. K. Heska-Kwaśniewicz samodzielnie bądź przy współpracy z Bogdanem Zelerem przygotowywała np. antologie tematyczne oraz służące poszerzaniu wiedzy na temat różnych gatunków piśmienniczych. Oprócz tego K. Heska-Kwaśniewicz pogłębiała znanstwo dzieł oraz biografii Gustawa Morcinka¹³. Najważniejsze dla obu nurtów były syntezy naukowe „*Kolorowy rytm życia*”. *Studia o prozie Gustawa Morcinka* (Kraków 1993) oraz *Braterstwo i służba. Rzecz o pisarstwie Aleksandra Kamińskiego* (Katowice 1998). Z inicjatywy K. Heskiej-Kwaśniewicz rozpoczęto w Instytucie szerokie badania dotyczące wielorakich aspektów książki dziecięco-młodzieżowej, których efektem są wydawane tomy opracowań pt. *Literatura dla dzieci i młodzieży* (wydano do 2013 roku trzy tomy pod red. K. Heskiej-Kwaśniewicz i później również Katarzyny Tałuc)

W latach dziewięćdziesiątych, już w nowych warunkach organizacyjnych, kadra Instytutu włączyła się do opracowania podstawowych syntez wiedzy dla uprawianej dyscypliny. Jako pierwsze tego rodzaju dzieło, przy wydatnej współpracy ze Stowarzyszeniem Bibliotekarzy Polskich, reagującym na potrzeby środowiska dydaktycznego oraz praktyków, ukazał się podręcznik akademicki *Bibliotekarstwo* pod redakcją Z. Żmigrodzkiego, przy współudziale J. Ratajewskiego oraz A. Tokarskiej (Warszawa 1994), wznowiony w zweryfikowanej i rozszerzonej wersji w roku 1998 jako drugie wydanie.

Wielorakie zagadnienia tak bibliotekoznawcze, jak i bibliograficzne podejmował Z. Żmigrodzki, niekiedy bulwersując środowisko, jak np. książką *Patologia biblioteczna* (Katowice 1996), o której niesłusznie sądzono, że odnosi się do lokalnego środowiska. Z. Żmigrodzki bowiem już od lat siedemdziesiątych interesował się zagadnieniami etyki w środowisku bibliotecznym, a pracując w Instytucie, wprowadzał do treści wykładów ten ważny temat. Przede wszystkim jednak przyczynił się do powstania ogólnopolskiego podręcznika *Bibliografia. Metodyka i organizacja* (Warszawa 2000). Rozwój technologii informatycznych, a także sieci internetowej przyczynił się do tego, że konieczne stało się znowelizowanie treści z tego zakresu przez szersze autorskie gremium.

¹² Np. Krystyna Heska-Kwaśniewicz: *Braterstwo i służba. Rzecz o pisarstwie Aleksandra Kamińskiego*. Katowice 1998

¹³ Np. Gustaw Morcinek – bajkopisarz (Wrocław i in. 1990)

W 1996 roku J. Ratajewskiego zastąpił w Zakładzie Metodologii Bibliotekoznawstwa i Bibliotekarstwa znawca zagadnień politologicznych, ekonomicznych, marketingu oraz metodologii statystycznej, Marian Huczek¹⁴, na wniosek którego przemianowano Zakład, dodając do Metodologii Bibliotekoznawstwa zagadnienia marketingu w instytucjach książki. Pole zainteresowań marketingowych oraz zagadnienia zarządzania zostały znacznie rozszerzone, tak w dydaktyce, jak i w nauce, a zwłaszcza wypromowano z tego zakresu kilku doktorów. Aktualnie Zakładem Bibliotekarstwa kieruje Anna Tokarska. Pod jej redakcją powstał nowy, zmieniony tak co do treści jak udziałem rozszerzonego grona znawców, podręcznik *Bibliotekarstwo* (Warszawa 2013).

Przełom XX i XXI wieku był czasem awansowania kadr, zdobywania stopni i tytułów. Odbyły się profesorskie promocje (I. Sochy w roku 2001, D. Sieradzkiej oraz E. Gondek w roku 2003). I. Socha, sprawując funkcję dyrektora do roku 2005, w każdej fazie, gdy następowały odejścia na emeryturę, starała się o zapewnienie następców. Na jej zabiegi pozytywnie odpowiedziała Irina Marszak-Szajkiewicz, profesor Uniwersytetu Łomonosowa, z którą Uniwersytet zawarł umowę tylko na lat pięć. W jej miejsce zatrudniono następnie Barbarę Stefaniak, w sprawie której Wydział wystąpił o nadanie tytuł, co nastąpiło w roku 2002. Obie panie należały do kadry Zakładu Bibliografii i Informacji Naukowej i wspomagały rozwój wiedzy o elektronicznych systemach tworzenia, analizy oraz użytkowania baz danych katalogowych i bibliograficznych, krajowych oraz międzynarodowych. W momencie więc przejścia na emeryturę Z. Żmigrodzkiego, Zakład miał odpowiednią merytoryczną opiekę. W roku 2006 habilitowana została Diana Pietruch-Reizes. Jej dorobek od początku był jednoznacznie ukierunkowany na zagadnienia informacji naukowej, tak na etapie doktoratu, jak i habilitacji¹⁵. Kolejne habilitacje (w 2006 Marii Kalczyńskiej w zakresie bibliologii; potem w 2007 Marioli Jarczykowej, a później Anny Sitkowej w zakresie literaturoznawstwa) poprzedziły ich późniejsze przejście do innych środowisk w Uniwersytecie Śląskim (M. Jarczykowej i A. Sitkowej), Politechniki Opolskiej (M. Kalczyńskiej) oraz Uniwersytetu Jagielloń-

¹⁴ Podstawą habilitacji w Akademii Ekonomicznej w Katowicach była książka Mariana Huczka *Czynniki wzrostu innowacyjności przedsiębiorstwa* (Bielsko-Biała 1996). W okresie pracy w IBiIN UŚ ukazała się praca napisana przy współudziale Beaty Żołędowskiej-Król *Statystyka dla bibliotekoznawców* (Sosnowiec 2003). Szereg prac wychodziło w Wyższej Szkole Humanitas, gdzie M. Huczek także był zatrudniony na drugim etacie. Ukazała się m.in. praca współredagowana *Zarządzanie marketingiem w organizacjach niedochodowych* pod red. Andrzeja Chodyńskiego, Mariana Huczka i Ireny Sochy (Sosnowiec 2002). M. Huczek był promotorem rozpraw Joanny Kamińskiej, Beaty Żołędowskiej-Król oraz Mai Wojciechowskiej, których zainteresowania problemami zarządzania bibliotek, ich kadrami, procentują książkami znanymi bibliotekarzom oraz dydaktykom

¹⁵ Na podstawie rozprawy doktorskiej ukazała się książka D. Pietruch-Reizes *Rozwój środków informacji o prawie* (Katowice 1991), a podstawą habilitacji była monografia *Biblioteka i informacja naukowa w systemie parlamentarnym Unii Europejskiej i Rady Europy (od historii do współczesności)* (Katowice 2005)

skiego (D. Pietruch-Reizes). Krótko zatrudniano na drugim etacie Wiesława Babika, co zbiegło się z przeprowadzeniem procedury nadania profesorskiego tytułu.

Rangę ośrodka określa się w sposób formalny na podstawie uprawnień, jakie zostały mu przyznane. Z tego powodu, już w roku 1996 Instytut wystąpił z wnioskiem o uprawnienia doktoryzacji w zakresie bibliologii i prawa te Wydział Filologiczny uzyskał rok później, dzięki czemu awans własnej kadry mógł być inicjowany w Katowicach. Jeszcze wtedy nie prowadzono odrębnych studiów doktoranckich dla bibliologów, lecz włączano ich do grupy filologicznej, a co więcej, decyzje o limicie przydziału miejsc zapadały na szczeblu wydziałowym, co kończyło się dysponowaniem 2-3 miejsc co roku. Nie wykluczało to możliwości realizacji stopni przez kolejne lata poza funkcjonującym Studium Doktoranckim i otwierało drogę także do przeprowadzania przewodów doktorskich osobom z innych uczelni lub niezatrudnionych w uczelniach.

Pierwszych doktorów wypromowano dopiero w roku 1999. Do roku 2008, czyli do momentu złożenia sprawozdania włączonego do wniosku o rozszerzenie uprawnień do nadawania stopnia doktora habilitowanego w zakresie bibliologii, wypromowano ogółem we własnej uczelni 35 doktorów, w tym 8 innych, dla Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Przed rokiem 1999 promowano doktorantów Uniwersytetu Śląskiego we Wrocławiu, Łodzi i Warszawie, w zakresie nauk o książce, bibliotece i informacji naukowej oraz nauk prawnych, a w Uniwersytecie Śląskim w zakresie literaturoznawstwa. W dalszych latach (2009–2013) stopień doktora bibliologii lub bibliologii i informatologii uzyskało w Katowicach 17 osób, w tym 9 miało promotorów spośród pracowników IBiN w Katowicach.

W 2010 roku Wydział Filologiczny Uniwersytetu Śląskiego otrzymał uprawnienia do przeprowadzania postępowania oraz nadawania stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie bibliologii i informatologii. W tym samym roku Elżbieta Gondek¹⁶ została wybrana do Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów, gdzie pełniła obowiązki reprezentanta środowiska bibliologów (kadencja 2011-2012), skróconą do dwóch lat decyzją Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w związku ze zmianą ustaw o szkolnictwie wyższym oraz o stopniach i tytułach naukowych. Od chwili uzyskania uprawnień habilitacyjnych, tj. w latach 2010-2013, w Uniwersytecie Ślą-

¹⁶ Elżbieta Gondek od roku 1974 zajmowała się badaniem życia literackiego pod kierunkiem A. W. Jarosza. Doktoryzowała się w roku 1989 i w roku 1992 przeszła na etat nauczyciela akademickiego. Jest autorką książek *Prasa i literatura w Zagłębiu Dąbrowskim 1897-1918* (Katowice 1992), habilitacyjnej monografii *Polska książka literacka na Śląsku pod panowaniem pruskim 1795-1863* (Katowice 1995), na podstawie której uzyskała stopień doktora habilitowanego w 1997 roku, a na podstawie monografii *Rynek książki na Śląsku pod panowaniem pruskim w XIX wieku* (Katowice 2000) otrzymała tytuł. Była wicedyrektorem ds. dydaktycznych w latach 1996-2005 i następnie dyrektorem IBiN UŚ do roku 2012. Od 2011 roku jest też kierownikiem Zakładu Bibliografii i Informacji Naukowej, czyli po przejściu Diany Pietruch-Reizes na Uniwersytet Jagielloński.

skim habilitowało się pięć osób (w tym dwoje własnych pracowników), a w sprawie dwóch trwają czynności przygotowujące podstawę dla decyzji.

Współcześnie w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej badania prowadzone są w ramach dwóch głównych tematów:

1. Dzieje książki, prasy, bibliotek oraz czytelnictwa od XVI wieku do współczesności na ziemiach polskich
2. Współczesne problemy informacji naukowej oraz bibliotekarstwa polskiego i europejskiego.

W obrębie tych tematów wyszczególniono kilka obszarów zagadnień, stanowiących pole zainteresowań pracowników konkretnych Zakładów.

Naukowcy związani z Zakładem Historii Książki i Bibliotek oraz Zakładem Czytelnictwa, a także niektórzy pracownicy Zakładu Bibliotekoznawstwa prowadzą badania problematyki dotyczącej przede wszystkim pierwszego tematu. Interesują się między innymi:

- historią księgozbiorów prywatnych i instytucjonalnych na Kresach dawnej Rzeczypospolitej; stanem zachowania i problemami konserwacji księgozbiorów historycznych; historią prasy samorządowej, książką konfesyjną w II Rzeczypospolitej; historią prasy niezależnej oraz dziejami ograniczeń rozwoju ruchu wydawniczego, w tym zwłaszcza cenzury po 1945 roku;
- kulturą książki w środowiskach mniejszości narodowych w Polsce, oraz funkcjonowaniem książki i prasy w języku polskim wśród Polaków za granicą;
- czytelnictwem książki i prasy adresowanej do młodego odbiorcy w aspekcie historycznym, jak i współczesnym (rozwojem rynku wydawniczego, funkcjonalnością wydawnictw dla dzieci i młodzieży; internetowymi formami komunikatów adresowanych do publiczności dziecięcej i młodzieżowej); problematyką biblioterapii; funkcjonowaniem bibliotek dla dzieci i szkolnych centrów informacji.

Pracownicy Zakładu Bibliografii i Informatyki Naukowej oraz Zakładu Bibliotekoznawstwa koncentrują swoje badania na problematyce związanej z *drugim tematem*, a zwłaszcza:

- rozpoznawaniem kierunków rozwoju informatologii, problematyką bibliotecznych systemów informacyjnych; tworzeniem się terminologii naukowej bibliologii i informatologii; specjalistycznymi narzędziami sieciowymi archiwów i innych instytucjach kultury; bibliometrycznym rozpoznaniem międzynarodowego obiegu tekstów;
- problematyką podnoszenia jakości usług bibliotecznych, wykorzystaniem narzędzi marketingowych w celu usprawnienia komunikacji między pracownikami bibliotek, archiwów, jak i kontaktów z różnymi grupami interesariuszy;

- organizacją edukacji na potrzeby bibliotek różnych typów (w tym projektowaniem nowelizacji kształcenia przyszłych kadr, problematyką wdrażania rozwiązań europejskich do systemu edukacyjnego obowiązującego w Polsce).

Pozycję Instytutu wyznacza też aktywność w zakresie realizowanych grantów, których szereg przyznano w różnych latach, m. in. na badania śląsko znawcze, rozpoznanie księgozbiorów klasztornych; polskich druków w księgozbiorach bibliotek zagranicznych oraz na uruchomienie nowych form kształcenia.

Od 2008 do 2010 roku, dzięki funduszom pozyskanym z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Instytut prowadził studia podyplomowe *Technologie informacyjne w bibliotekach społeczeństwa wiedzy*, a także przygotował niezbędnie materiały dydaktyczne ułatwiające słuchaczom odbycie tych studiów.

W 2009 roku nawiązano współpracę z naukowymi instytucjami Lwowa: Lwowskim Narodowym Uniwersytetem im. Iwana Franka, Narodową Naukową Biblioteką Ukrainy im. W. Stefanyka, Ukrainką Narodową Akademią Nauk oraz Fundacją Wiktora hr. Baworowskiego we Lwowie. W ramach umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Ukrainy o współpracy w dziedzinie nauki i technologii w 2009 roku strona ukraińska uzyskała grant *Książka i biblioteka w kulturze pogranicza Polski i Ukrainy*. Pośrednio z tego grantu korzystał polski kilkuosobowy zespół, który w 2010 r. także prowadził m.in. kwerendy w bibliotekach Lwowa. Niektórzy z pracowników wymienionego zespołu podjęli starania o następne, polskie granty na dalsze badania nad księgozbiorami lwowskimi. Przygotowany wniosek uzyskał w 2010 r. akceptację MNiSW. Został przyznany na temat *Wspólnota pamięci Druki XVI wieku z Biblioteki Fundacji Wiktora hr. Baworowskiego we Lwowie*. Pod kierownictwem prof. UŚ dra hab. Leonarda Ogiermana badacze spenetrowali zachowane zbiory z kolekcji Wiktora hr. Baworowskiego i jako pierwsi dokonali wieloaspektowego dokumentacyjnego opracowania najcenniejszej szesnastowiecznej części księgozbioru. Efektem tych przedsięwzięć jest opracowany katalog przewidziany do druku. Rezultaty wszechstronnych analiz, obejmujących m.in. ocenę konserwatorską, dokumentację katalogowo-bibliograficzną, księgozbiorów lwowskich, nie tylko Wiktora hr. Baworowskiego, zespół prof. L. Ogiermana prezentował również na konferencjach zagranicznych, organizowanych przez instytucje ukraińskie. Planuje się kontynuowanie tej współpracy oraz badań, przez rozszerzenie ich zakresu.

Pracownicy Instytutu pozyskiwali również indywidualne granty na badania, których efekty mają przyczynić się do uzyskania stopni awansowych (m.in. dr J. Gwioździk prowadziła prace nad tematem *Kultura pisma i książki w żeńskich klasztorach dawnej Rzeczypospolitej XVI-XVIII wieku*).

Inną dziedziną aktywności są kontakty z zagranicznymi instytucjami naukowymi i kulturalnymi w ramach programu LLP Socrates/Erasmus. Naukowcy z Instytut wy-

jeżdżają m.in. do Czech, na Łotwę, do Niemiec, Włoch, z tych też krajów przyjmowano gości.

Rezultaty badań przedstawiane są nie tylko w publikacjach i na konferencjach naukowych, ale także na forum towarzystw naukowych, m.in. Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej, Międzynarodowego Towarzystwa Organizacji Wiedzy, Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, Polskiej Akademii Nauk (w ramach Komisji Historycznoliterackiej, Komisji Prasoznawczej oraz Komisji Naukoznawczej). Szereg lat Instytut jest siedzibą Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej, którego obowiązki prezesa pełni dr hab. D. Pietruch-Reizes (obecnie UJ), a sekretarza m.in. dr R. Frączek. Towarzystwo systematycznie organizuje konferencje naukowe: *Zarządzanie informacją w nauce* (2006) oraz *Forum informacji naukowej i technicznej* (Forum INT) – (organizowanej od 1991 roku – IBIN jako współorganizator od V Forum INT zorganizowanego w roku 2001 w Zakopanem). Od 1993 roku ukazuje się organ Towarzystwa „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej”, w którym zamieszczane są: artykuły problemowe, obszernie streszczenia z literatury zagranicznej z zakresu informacji naukowej i technicznej, doniesienia z życia placówek INT, wiadomości „z kraju i zagranicy”, listy, polemiki, opinie oraz recenzje nowości wydawniczych.

Do badań naukowych prowadzonych w Instytucie włączani są młodzi naukowcy (w tym doktoranci) oraz studenci, przede wszystkim angażujący się w pracy kół naukowych. Pod opieką merytoryczną pracowników prowadzą badania skorelowane z głównymi obszarami dociekań naukowych, wymienionymi wcześniej. Efektami pracy doktorantów są przede wszystkim ukończone i obronione dysertacje doktorskie, których wartość merytoryczną, nowatorskie ujęcia doceniły komisje doktorskie, rekomendując je do druku oraz zdobyte granty z Narodowego Centrum Nauki. Efektem aktywności naukowej doktorantów są również publikacje w tomach zbiorowych, zarówno sygnowanych przez Uniwersytet Śląski, jak i przez inne placówki naukowe. Ważny przejaw pracy naukowej doktorantów to również publikacje w czasopismach recenzowanych wymienionych na liście Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (m.in. w: „Guliverze. Czasopiśmie o książce dla dzieci” oraz w kwartalniku Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej „PTINT, Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej” oraz czasopiśmie „Bibliotheca Nostra”, współwydawany oraz redagowany z kadrami bibliotek naukowych Akademii Wychowania Fizycznego oraz Bibliotek Uniwersytetu Śląskiego (redaktor naczelny dr J. Gwóźdź).

Studenckie Koło Naukowe Bibliotekoznawców miało już kilku kierowników. W jego historii godna wspomnienia jest Sekcja Bibliograficzna, która rozpoczęła działalność w 2005 roku (opiekun dr Agnieszka Bajor). W pierwszym okresie głównym jej zadaniem była pomoc w przygotowywaniu materiałów do bazy cytowań bibliograficznych

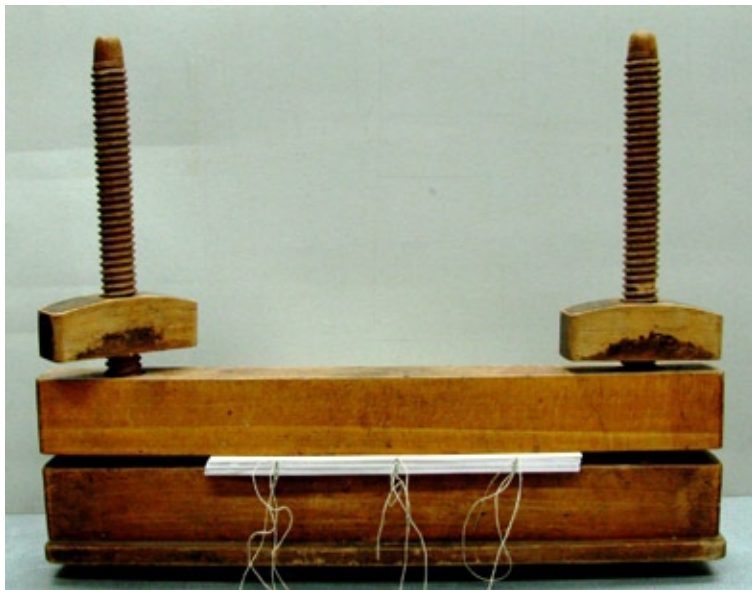
CYTBIN. Baza ma zarazem wartość informacyjną dla środowiska, gdyż podaje materiał z polskich czasopism naukowych z dyscypliny bibliologii i informatologii, a przy tym jest podstawą zdobywania doświadczeń praktycznych przez studentów. W 2011 Sekcja Bibliograficzna zmieniła nazwę na Koło Naukowe Bibliotekoznawców i w roku 2013/2014 ponad dwudziestu członków. Spośród członków Koła najczęściej rekrutują się słuchacze studiów doktoranckich, przystępujący do konkursu. Co roku organizowane konferencje studenckie z udziałem innych polskich kół o tym samym charakterze. Materiały z konferencji, a także inne teksty studentów oraz doktorantów publikowane są w recenzowanym czasopiśmie „Nowa Biblioteka”, finansowanym przez Instytut.

Prowadzenie niektórych badań nie byłoby możliwe bez odpowiednio wyposażonych specjalistycznych pracowni. Poza wymieniony zakres wykracza prowadzenie w Instytucie badań nad konserwacją i ochroną zbiorów. Jest ono możliwe dzięki funkcjonowaniu specjalnie wyposażonego Laboratorium Ochrony i Konserwacji Zbiorów Bibliotecznych¹⁷.

Profesjonalna aparatura pozwala na m.in. dezynfekcję zbiorów, odkwaszanie, kąpiele wodne, wzmocnienie strukturalne roztworem z metylocelulozy, a także bielenie papieru. Ponadto laboratorium ma możliwość specjalistycznych badań chemicznych oraz fizycznych, uzupełniania ubytków i sklejanie przedarc, wykonywania pomiaru pH, ochrony opraw przez ich dezynfekcję oraz sztukowanie uszczerbków, a także rekonstrukcję naroży oraz ich montaż do opraw. Wszystkie wyliczone prace mają na celu przede wszystkim zahamowanie procesów destrukcji, przedłużenie trwałości materiałów takich jak papier i skóra oraz przywrócenie obiektom walorów artystycznych i użytkowych. Zespół pracowników szczególną uwagę zwraca na dokumentację fotograficzną oraz opis procesu konserwacji zbiorów.

Każdy z Instytutów zajmujących się kształceniem przyszłych pracowników bibliotek oraz do zawodów związanych z procesami informacji muszą dysponować pracowniami komputerowymi. Instytut posiada ich dwie tradycyjnie wyposażone, a prócz tego trzecią, nastawioną nie tylko na prace katalogowe (zwłaszcza pracy z wykorzystaniem pakietu Prolib, którym dysponuje) czy wyszukiwania w bazach dostępnych za pośred-

¹⁷ Podczas zabiegów konserwatorskich stosowane się wyłącznie naturalne, odwracalne materiały najwyższej jakości. Laboratorium Ochrony i Konserwacji Zbiorów Bibliotecznych wyposażone jest: w komorę laminarną (digestorium), dzięki której możliwa jest hodowla drobnoustrojów do przeprowadzania analiz chemicznych, stół niskociśnieniowy i stół podświetlany, cieplarkę, suszarkę, maszynę do uzupełniania ubytków papieru, lupa ze świetłówkami ze światłem białym i UV, lampy z lupami, destylarkę, autoklaw, mikroskop optyczny, laminarkę, krajalnicę, maszynę klejącą, prasy: introligatorską, stołową oraz pneumatyczną - do obiektów wielkoformatowych, przyrządy pomiarowe: pH-metr, termometr, higrometr, wagę laboratoryjną, przyrządy introligatorskie takie jak ścisk oraz Szewnica i inne

Ścisk

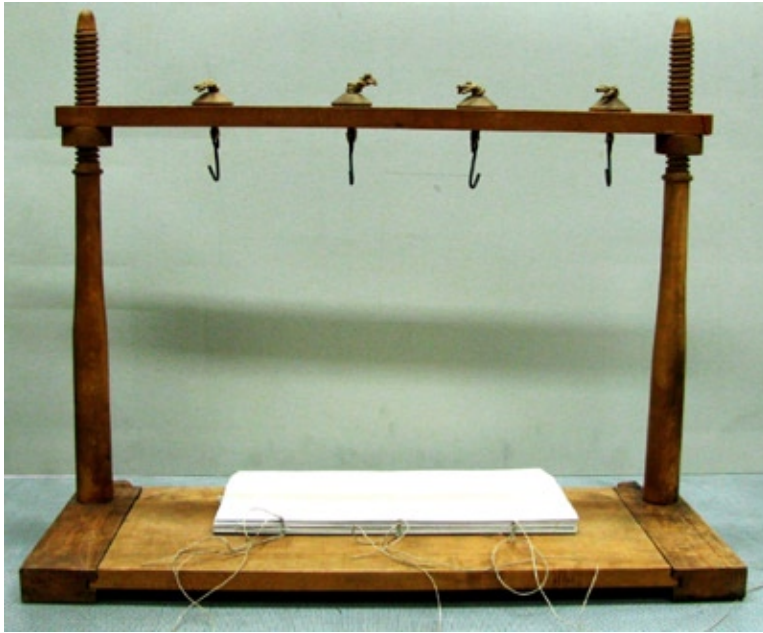
Maszyna do uzupełniania ubytków papieru

Kuweta do kąpeli wraz z materiałem zabytkowym

Prasa introligatorska

Szywnica

nictwem internetu. W 2011 roku, dzięki pozyskaniu grantu aparaturowego z Funduszu Nauki i Technologii Polskiej, w Instytucie zorganizowano i wyposażono Pracownię Digitalizacji. Pracownia umożliwia badania poświęcone ustalaniu kryteriów kwalifikowania dokumentów do digitalizacji oraz optymalizacji procesu digitalizacji dokumentów wprowadzanych do zasobów Śląskiej Biblioteki Cyfrowej i udostępnienie szerokiemu gronu odbiorców monografii, serii wydawniczych i materiałów konferencyjnych wydawanych przez Instytuty Wydziału Filologicznego, kontrolę jakości skanowania, a przede wszystkim lepsze przygotowanie studentów do przyszłej pracy zawodowej. Digitalizacja publikacji należących do domeny publicznej będzie prowadzona we współpracy z Biblioteką Wydziału Filologicznego.

Droga od genezy do współczesności to czas trudu wielu już ludzi. Godzien jest głębszego jeszcze prześledzenia, co nastąpi przy okazji jubileuszu 40 lat istnienia w roku 2014.